

Г.П.Стуловой. – М., 1983. – 160 с.

4. Максимов С.Е. Хоровое пение в школе / С.Е.Максимов. – Л.: Просвещение, 1961. – 143 с.
5. Морозов В.П. Вокальный слух и голос / В.П.Морозов. – М.: Просвещение, 1965. – 175 с.
6. Огороднов Д.Е. Музыкально-певческое воспитание детей в общеобразовательной школе / Д.Е. Огороднов. – К.: Музична Україна, 1980. – 180 с.
7. Орлова Н.Д., Алиев Ю.Б. Хоровое пение / Н.Д.Орлова, Ю.Б.Алиев. – М.: Просвещение, 1971. – 160 с.
8. Раввінов О. Методика хорового співу в школі / О.Раввінов. – К.: Музична Україна, 1969. – 132 с.
9. Работа в хоре / Под ред. Д.Л.Локшина. – М.: Проф. издат, 1964. – 300 с.

*І.О.Козаченко, директор
Криворізького обласного
ліцею-інтернату для
сільської молоді*

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАТЬ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

У статті наданий теоретичний аналіз проблеми підвищення якості знань учнів на уроках географії; показані шляхи підвищення якості знань учнів на уроках географії; представлені результати власного дослідження.

Ключові слова: знання, якість знань, учні.

В статье дан теоретический анализ проблемы повышения качества знаний учащихся на уроках географии; показаны пути повышения качества знаний учащихся на уроках географии; представлены результаты собственного исследования.

Ключевые слова: знания, качество знаний, учащиеся.

In article the theoretical analysis of a problem of improvement of quality of knowledge of pupils at geography lessons is given; ways of improvement of quality of knowledge of pupils at geography lessons are shown; results of own research are presented.

Keywords: knowledge, quality of knowledge, pupils.

Постанова проблеми. Входження України в Болонський процес ставить перед учасниками навчально-виховного процесу важливі завдання, серед яких – підвищення якості освіти, поглиблення науково-навчального співробітництва й підвищення мобільності студентів, викладачів, учених.

Виконання даних завдань неможливе без роботи школи, оскільки саме вона покликана готувати високоосвічених, всебічно підготовлених випускників. У свою чергу, це неможливо без одержання школярами високоякісних знань. Саме якість знань визначає на багато років їхню можливість в сфері матеріальної й духовної культури. Від якості знань, які надає школа своїм

вихованцям, буде залежати, наскільки успішно вони зможуть надалі опанувати спеціальними знаннями й трудовими вміннями.

Проблема якості знань учнів знайшла відображення у роботах М.О.Антонченка, Т.М.Давиденко, В.В.Давидова, В.П.Копніна, В.В.Краєвського, Н.О.Менчинської, В.А.Онищука, В.Ф.Паламарчук, М.М.Скаткіна, Н.Ф.Талізної, Т.І.Шамової та інших учених.

Аналіз публікацій з досліджуваної проблеми. Сучасна освіта уможливило оволодіння набором обсягу знань, що безупинно й швидко зростає. Це слугує не стільки збільшенню загального обсягу знань, скільки збільшенню «коефіцієнта корисності знань». Якість освіти оцінюється, у цьому випадку, за декількома кількісними та якісними показниками засвоєння знань.

У даному контексті не втрачає своєї актуальності проблема якості знань, що є результатом фіксації в пам'яті системи основних знань і способів їхнього використання. Якість знань здобуває вищого рівня сформованості за умови свідомого сприйняття інформації і її життєвої необхідності [4, с.9].

Проведений аналіз філософської, психолого-педагогічної й методичної літератури показав, що вчені не дійшли єдиної думки у трактуванні понять «знання», «якість знань». Спробуємо провести аналіз даних трактувань із погляду різних наук.

У філософії поняття «знання» трактується як «відображення об'єктивних характеристик дійсності у свідомості людини» [10, с.199].

У психології основою знань виступають процеси мислення і пам'яті. Предмети і явища навколишньої дійсності в процесі пізнання перетворюються в мисленням у суб'єктивні ідеальні образи, що після підтвердження практикою одержують форму представлень, понять і їхніх систем, адекватних дійсності. У такому виді знання зберігаються в пам'яті [7, с.34].

В інших джерелі говориться, що знання – «це результат нашої пізнавальної діяльності незалежно від того, у якій формі ця діяльність відбувається: почуттєво – у результаті спостережень, дослідів або позачуттєво, безпосередньо або опосередковано, зі слів інших, у результаті читання тексту, перегляду телефільму тощо. Тому знання є системою, єдністю психічних уявлень і їх мовних виразів» [6, с.26].

Особливо багато визначень поняття «знання» надається у педагогіці (Н.П.Волкова, С.У.Гончаренко, А.І.Кузьмінський, І.В.Малафій, В.Л.Омелянєнко, В.М.Чайка й інші).

Так, у педагогічній енциклопедії пишеться, що «Знання – продукт пізнання (представлення, поняття) людьми предметів і явищ дійсності, законів природи і суспільства. Знання не є незмінними. У ході суспільно-історичної практики людей вони увесь час розвиваються, уточнюються, поглиблюються, іноді істотно змінюються, перебудовуються. Закріплені за допомогою мови в усній або письмовій формі, знання передаються від покоління до покоління і засвоюються людьми. Цей процес відбувається в умовах спілкування людей двома шляхами: стихійно або за допомогою організованого навчання» [9, с.118].

В Українському педагогічному словнику С.У.Гончаренка говориться: «Знання – особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення дійсності, що характеризується розумінням їхньої істинності. Відображаються знання в поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях. Знання, що передаються шляхом цілеспрямованого навчання, повинні бути насамперед строго науковими. Невід’ємними якостями дійсних знань є їхня систематичність, усвідомленість, свідомість». При цьому підкреслюється, що «...знання, виступаючи складовою частиною світогляду людини, значною мірою визначають її ставлення до дійсності, моральні погляди і переконання, вольові якості особистості, характер. Вони є одним із джерел потреб і інтересів людини, необхідною умовою розвитку здібностей, обдарувань [2, с.137].

В.М.Чайка вважає, що «Знання відображають узагальнений досвід пізнання дійсності, накопичений людством у процесі соціально-історичної практики» [12, с.78].

Як бачимо, більшість авторів, визначення яких ми навели, вважають, що знання є головним компонентом освіти. Вони виділяють такі види знань: основні терміни й поняття, без яких неможливо зрозуміти жоден текст, жодний вираз; факти повсякденної дійсності й наукові факти, без знань яких неможливо зрозуміти закони науки, формувати переконання, доводити й відстоювати ідеї; основні закони науки, які розкривають зв'язки й відносини між різними явищами й об'єктами дійсності; теорії, які містять систему наукових знань про певну сукупність об'єктів, методи пояснення явищ певної предметної галузі; знання про способи діяльності, методи пізнання й історію одержання знань; знання про норми відносин до різних явищ життя (оцінні знання); досвід творчої діяльності.

Разом з тим, у літературі виділяють кілька видів знань. Так, у «Педагогічній енциклопедії» виділяються наукові й життєві знання. Під науковими знаннями розуміються знання, передані шляхом цілеспрямованого навчання і які перебувають в узгодженості із уже добутими знаннями в науці. Під життєвими знаннями розуміються знання, які людина (зокрема, дитина) здобуває у своєму особистому досвіді, так само як і ряд знань, одержуваних нею від оточуючих людей.

Необхідна вимога до знань, засвоєваних у процесі цілеспрямованого навчання, – їхня систематичність, усвідомленість, свідомість, насиченість конкретним змістом, чітким уявленням і розумінням досліджуваних предметів, явищ, їхніх закономірностей, уміння не тільки назвати й описати, але, де треба, і пояснити досліджувані факти, указати їхній взаємозв'язок і відносини, обґрунтувати засвоєвані поняття, зробити висновки з них [9, с. 118-119].

У літературі виділяють також особистісне й суспільне знання. При цьому вважається, що будь-яке знання – наукове або життєве – спочатку виникає (утворюється, формується) в окремого суб'єкта. Таке знання, що утворилося в суб'єкта, називається особистісним. У випадку, якщо особистісне знання набуло суспільної цінності, воно стає суспільним знанням. Суспільні знання, якими володіють дорослі, у силу своєї цінності повинні бути передані підрастаючому

покоління. Адже ці знання – та сила, що забезпечує рух людства шляхом цивілізації й прогресу [6, с. 26-27].

Розглянемо поняття «якість знань». Як бачимо, дане словосполучення складається із двох слів: «якість» і «знання», утворюючи у підсумку зовсім нове якісне утворення. Розглянемо спочатку поняття «якість».

У «Філософському енциклопедичному словнику» під якістю розуміється «категорія, що виражає невіддільну від буття об'єкта його сутнісну визначеність, завдяки якій він є саме цим, а не іншим об'єктом. Якість відбиває стійке взаємовідношення складових елементів об'єкта, що характеризує його специфіку, надає можливість відрізнити один об'єкт від інших. Категорія якості виражає певний шабель пізнання людиною об'єктивної реальності» [11, с. 255].

У «Філософському словнику» «якість» трактується як істотна визначеність, завдяки якій розглянутий об'єкт (у нашому випадку - знання) є саме тим, а не іншим об'єктом, а його складові елементи (якості знань) характеризують специфіку, що дозволяє відрізнити один об'єкт від інших (при наявності певних якостей, рівня їхньої сформованості) [10, с.189].

У педагогіці під якістю розуміють «істотні, стійкі властивості об'єкта, завдяки яким він є цим об'єктом. Властивості невіддільні від об'єкта й поза нього не існують» [3, с. 19].

Звідси виходить, що якістю прийнято називати особливості об'єкта, які становлять його стійку, постійну характеристику й таку, котра виявляє його сутність. У практиці навчання під якістю знань розуміють високий рівень засвоєння навчального матеріалу, виражений відсотком гарних і відмінних оцінок.

У педагогіці поняття «якість знань» трактується по-різному. М.О.Антонченко вважає: «Якість знань учнів – це особливість знань, що характеризує результат їхньої навчально-пізнавальної діяльності, а також це набір характеристик знань учнів [1, с.24].

Т.І.Шамова й Т.М.Давиденко поняття «якість знань» визначають як «Сукупність особливостей знань (а не окрему його особливість), що характеризує лише навчальний процес, а не розвиток особистості у цілому» [13, с.9-10].

З наведених вище визначень можна зробити висновок, що під якістю знань варто розуміти й загальну характеристику результатів навчання, і окремі, найбільш істотні особливості результатів навчання й особливості засвоєння змісту освіти.

Аналіз літератури показує, що в дидактичних дослідженнях налічується більше 20 якостей знань: повнота, правильність, глибина, систематичність, системність, оперативність, гнучкість, згорнутість, розгорнення, конкретність, узагальненість, усвідомленість, міцність, широта, дієвість, упередженість та ін. [8, с.242].

Разом з тим вважається, що необхідними й достатніми для перевірки й оцінки є такі якості знань, як-от: 1) правильність, 2) повнота, 3) усвідомленість, 4) дієвість, 5) системність, 6) міцність.

Підвищенню якості знань учнів на уроках географії значною мірою буде сприяти використання вчителем змістовно-процесуального підходу, що «дозволяє структурувати навчальний матеріал таким чином, щоб включити школярів в активний процес пізнання й впливати на мотиваційну, пізнавальну, емоційно-вольову й психофізіологічну сфери їхньої особистості, забезпечуючи тим самим їх інтелектуальний і моральний зріст. Положення діяча, активного учасника навчального процесу дозволяє успішно готувати школярів до самостійної роботи з опорою на особисту ініціативу й власні сили, забезпечує йому свободу пізнавальних дій» (Л.В.Кондрашова [5, с. 204]).

Використання змістовно-процесуального підходу на уроках географії призводить до того, що учні не тільки сприймають навчальну інформацію, але й співвідносять її із практичною діяльністю. Цьому сприяє застосування вчителем на уроках різноманітних методів навчання (особливо проблемних, частково-пошукових, дослідницьких), форм організації навчання (лекцій, семінарських і практичних занять, екскурсій тощо), засобів навчання (книг, посібників, довідників, словників, збірників завдань і вправ, дидактичного матеріалу тощо), наочності (таблиці, картини, схеми, географічні атласи й карти, моделі, муляжі), спеціальних приміщень, технічних засобів (комп'ютерів, магнітофонів, телевізорів та ін.), формування в учнів культури навчальної праці (уміння працювати з підручником, картою, самостійно знаходити потрібний матеріал, скласти тези, конспект, написати доповідь та ін.).

Висновки. Підвищенню якості знань учнів на уроках географії значною мірою буде сприяти використання вчителем змістовно-процесуального підходу, що орієнтує учнів не тільки на засвоєння певної суми знань, але й на вміння знаходити їх самостійно, творчо використовувати на практиці.

Список використаних джерел

1. Антонченко М.О. Означення поняття „система якостей знань учнів” / М.О.Антонченко // Педагогіка та психологія: сб. наук.праць ХДПУ. – 2000. – Вип. 14. – С.22-27.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. – К.: Лібідь, 1999. – 376 с.
3. Качество знаний учащихся и пути его совершенствования / ред. М.Н.Скаткина, В.В.Краевского. – М.: Педагогика, 1978. – 208 с.
4. Коваленко Г. Психолого-педагогічні аспекти забезпечення міцності засвоєння знань / Г.Коваленко // Рідна школа. – 2006. – №11. – С.9-12.
5. Кондрашова Л.В. Сучасні підходи до організації навчальної діяльності // Л.В.Кондрашова и др. / Педагогіка в запитаннях і відповідях: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – С.190-204.
6. Обучение знаниям, умениям и навыкам // Все для учителя. – 2001. – № 23. – С.26-31.
7. Орлов В.В. Знания, умения и навыки учащихся / В.В.Орлов // Педагогика. – 1997. – №2. – С.33-38.
8. Паламарчук В.Ф. Першооснови педагогічної інноватики / В.Ф.Паламарчук – К.: Знання України, 2005. – Т.1. – 420 с.

9. Педагогическая энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия, 1964. – Т.1. – 31 с.
10. Философский словарь / Под ред. И.Т.Фролова. – М.: Политиздат, 1991. – 560 с.
11. Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1989. – 815 с.
12. Чайка В. Основы дидактики: Тексты лекций і завдання для самоконтролю / В.Чайка. – Тернопіль: Астон, 2002. – 244 с.
13. Шамова Т.И. Управление процессом формирования системы качеств знаний учащихся: Методическое пособие / Т.И.Шамова, Т.М.Давиденко. – М.: Прометей МГПИ, 1990. – 112 с.